

Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.01
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ВІДГУК

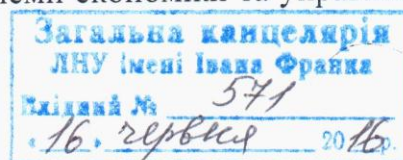
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Ходжаян Аліни Олександрівни
на дисертаційну роботу Гуменюка Віталія Віталійовича
«Державне регулювання процесів легалізації прихованого
підприємництва», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Легалізація прихованого підприємництва є надзвичайно важливою проблемою в Україні, враховуючи незрівнянно високий рівень «тіньової економіки» поміж інших європейських країн. Натомість прихована підприємницька діяльність унеможливорює досконалу конкуренцію, є джерелом корупції і поширення неякісної продукції та послуг і, врешті-решт, значно зменшує надходження у бюджетні та позабюджетні фонди країни. Відомо також, що саме у нелегальному секторі в найбільшій мірі порушуються права найманих працівників, правила охорони і безпеки праці.

Натомість, у досить значному масиві наукових праць в царині економіки і управління національним господарством дослідження легалізації підприємництва є поодинокими. У державних програмах соціально-економічного розвитку, які є переважно галузевими, зустрічаються окремі, малопов'язані між собою заходи боротьби з тіньовою економікою. За таких обставин дисертаційне дослідження Гуменюке В. В. є безумовно актуальним.

Дослідження виконано за науковим напрямом Інституту економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління

інноваційним розвитком» (протокол Вченої ради № 5 від 24.06.2014р.) і відповідає науково-дослідній роботі кафедри теоретичної та прикладної економіки «Проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності національних виробників» (№ ДР 0114 U001246). Авторські результати дослідження - зокрема вплив основних чинників на рівень прихованого підприємництва, використані при виконанні держбюджетної теми у ЛНУ ім. І. Франка «Розробка концепції та інструментарію оцінювання і порівняння державотворчого патріотизму нації з позиції податкової домінанти» (№ ДР 0113U000590).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Теоретичні положення, висновки і рекомендації є науково обґрунтованими на основі застосування сучасних методів дослідження, опрацювання великого масиву цифрової вітчизняної і зарубіжної інформації. В цьому сенсі особливої уваги заслуговує те, що дисертант віддає перевагу числовим методам дослідження: кореляційно-регресійному аналізу факторів нелегального підприємництва (с. 92-101) та впливу на його рівень складових «Легкості ведення бізнесу» за рейтингами Світового банку (с. 138-150) і специфікована модель процесу поетапної легалізації прихованого підприємництва (с. 174-187). При цьому автор застосовує покрокове підвищення об'єктивності і достовірності моделей. Результати опрацювання наукових видань автор представляє у табличній формі і визначає домінуючі точки зору науковців за кількістю та «частотою згадувань» у спеціальній літературі (с. 14, 33-34, 63), що усуває елементи суб'єктивізму в теоретичних висновках дисертанта.

Про обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій свідчать також доповіді автора на десяти наукових конференціях, в тому числі на восьми міжнародних. Результати дослідження за наявними

довідками прийняті до впровадження на рівні області, міністерства та комітету Верховної ради України.

Теоретична та прикладна цінність результатів дослідження

У дисертації Гуменюка В.В. розроблені науково-методичні засади легалізації прихованого підприємництва, яке складає основу «тіньової економіки» з притаманною для нього причиною утворення - незадовільним бізнес-середовищем (легкістю ведення бізнесу).

Положення і рекомендації автора, які мають теоретичну цінність: 1) розвинуто і конкретизовано ключові поняття стосовно об'єкта дослідження - легалізації прихованого підприємництва (с. 8-9, 42); 2) обґрунтовано необхідність спеціального дослідження прихованого підприємництва з притаманною лише для нього причиною – незадовільним бізнес-середовищем («легкістю ведення бізнесу»), яке є домінантою «тіньової економіки» (с. 41, 121); 3) розмежування понять та функції державного регулювання в системі державного управління (с. 53, 169, рис. 3.6); 4) концепція статистичного моделювання залежності прихованого підприємництва від квантифікованих факторів (сфер легкості ведення бізнесу) та результативності відповідних заходів державного регулювання (с. 148, 174).

Практична цінність авторського дослідження полягає головним чином у розробленій моделі поетапної легалізації прихованого підприємництва на основі заходів пофакторного впливу на підвищення рівня легкості ведення бізнесу (ЛВБ) з орієнтацією на конкретні країни-лідери за основними складовими ЛВБ (с. 174-187).

Окрім програмних заходів дисертантом розроблені практичні рекомендації щодо механізму їх реалізації – визначені основні функції і суб'єкти імплементації обґрунтованих заходів (с. 158–168). Фактично, дисертантом розроблена система програмно-цільового управління процесом легалізації прихованого підприємництва, яку при незначних уточненнях доцільно прийняти для практичного впровадження. З огляду на довідки про

впровадження результатів дослідження можна вважати, що уже зроблені перші кроки у цьому напрямі.

Наукова новизна одержаних результатів

До основних положень і рекомендацій дисертанта, які є новими, або містять елементи новизни відносяться такі:

Вперше:

– побудована модель державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва з визначенням найголовніших напрямів (сфер) регулювання (міжнародна торгівля, закриття бізнесу, оподаткування), під впливом яких утворюється основна частина нелегального підприємництва. На основі цієї моделі стає можливим прогнозування і оцінювання результатів легалізації підприємництва (с. 174–187 дисертації, с. 13–14 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 1, 9, 10 у авторефераті).

Удосконалено:

– визначення сутності поняття «державне регулювання легалізації підприємництва» як функції управління із впровадження системи заходів органів влади для усунення відхилень від бажаних економічних показників і зменшення обсягу нелегального підприємництва (с. 49–53 дисертації, с. 4, 7 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 6 у авторефераті);

– методичний підхід до визначення причин існування прихованого підприємництва та напрямів його легалізації на основі кореляційного моделювання (с. 92–101, 138–150 дисертації, с. 4, 10, 11 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 9, 10 у авторефераті);

– організаційні основи державного регулювання легалізації підприємництва запропонувавши спеціальний механізм (системи суб'єктів, експертів та органу підтримки прийняття рішень) що забезпечить високу ефективність вжитого комплексу заходів (с. 159 дисертації, с. 12 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 16, 18 у авторефераті).

Дістали подальший розвиток:

– теоретичні аспекти дослідження тіньової економіки. Зокрема надано авторське тлумачення економічного змісту понять «нелегальне підприємництво», в якому конкретизується об'єкт дослідження, і «легалізація підприємництва», яке характеризує процес стимулювання підприємців до відображення у обліку незабороненої діяльності (с. 42 дисертації, с. 4, 7 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 1, 7, 10 у авторефераті);

– типологізація змісту сутнісних ознак підприємницької діяльності за економіко-організаційними та особистісними критеріями, що дозволило ранжувати чинники існування прихованого підприємництва відповідно до кількості ознак, «чутливих» до їх дії, і, таким чином, визначити ефективність заходів державного регулювання (с. 29, 83–89 дисертації, с. 4, 6, 7 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 11, 10 у авторефераті);

– класифікація інструментів регулювання підприємництва з виокремленням ринкових та адміністративних, в т.ч. за ознаками віднесення до тих, що використовуються для державного регулювання «міжнародної торгівлі», «закриття бізнесу», «оподаткування». Застосування вказаних інструментів державного регулювання має на меті формування адекватного механізму легалізації підприємництва та підвищення його ефективності на основі поєднання ринкових і адміністративних заходів впливу (с. 127-131 дисертації, с. 5, 10 автореферату, результат підтверджено публікаціями № 16 у авторефераті).

Повнота викладу основних положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих автором наукових працях

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою та авторефератом здобувача дозволяє зробити висновок щодо ідентичності автореферату і основних положень дисертації. В поданій до захисту дисертації досягнута мета та вирішені завдання дослідження, обґрунтовані та доведені положення

наукової новизни, підтверджена апробація основних наукових результатів та їх практична значущість.

Наукові результати, які виносяться на захист, представлені в наукових працях, що відповідають вимогам ДАК МОН України до наукових статей для фахових видань, на науково-практичних конференціях та в інших наукових публікаціях. За результатами дослідження здобувачем опубліковано 18 наукових праць, в тому числі 9 у фахових виданнях та 2 у виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій становить 6,14 д.а., з них автору належить 5,12 д.а.

Посилання на опубліковані праці містяться в усіх розділах дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень дисертаційного дослідження Гуменюка В.В., варто звернути увагу на окремі недоліки і дискусійні положення.

1. Непропорційно багато уваги автор приділяє аналізу понятійного апарату даної предметної області дослідження (пп. 1.1., 1.2., 1.3.). В п. 1.3., предметом якого, за задумом автора, є система державного регулювання легалізації підприємництва, здійснено аналіз складових механізму легалізації підприємництва. Не зрозумілою є позиція автора щодо взаємозв'язку понять система та механізм державного регулювання легалізації підприємництва.

2. Автор довільно застосовує в роботі поняття «приховане підприємство» (с. 1, 2, 5 15 автореферату, пп.1.2., 1.3., дисертації) та «нелегальне підприємство» (с. 1, 2, 6, 11, 12, 13, 14, 15, 16 автореферату, с. 42, п.3.1. дисертації), а також «легалізація підприємства» (с. 2, 4, 14 автореферату), «легалізація прихованого підприємства» (с. 2, 3, 6, 16 автореферату), «легалізація нелегального підприємства» (с. 3, автореферату). Відповідно до змісту роботи об'єктом дослідження є процес державного регулювання легалізації прихованої підприємницької діяльності,

яка виникає внаслідок навмисної неререєстрації та викривлення звітних даних, з метою уникнення чи мінімізації митних, податкових тощо витрат. Відповідно до методологічних положень Держстату щодо обчислення обсягів економіки, яка безпосередньо не спостерігається, нелегальна виробнича діяльність крім прихованої містить і протизаконну діяльність, що здійснюється виробниками, які не мають на це права.

З огляду на це потребує додаткового обґрунтування авторська позиція щодо розуміння сутності та відповідності дефініцій «приховане» та «нелегальне підприємництво» та «легалізація прихованого підприємництва».

3. Дискусійним та таким, що потребує додаткового обґрунтування є авторське визначення нелегального підприємництва як «підприємницької діяльність, яка протиправно прихована від державного регулювання (митного, податкового тощо)...» (авторське визначення на с. 70 дис.). Таким чином, нелегальне підприємництво, виходячи з авторського визначення, охоплює економічно приховану діяльність з причин навмисної неререєстрації та викривлення звітних даних, що згідно методологічним положенням Держстату України відповідає типам Т4, Т5. Поза увагою залишаються протизаконні види діяльності (в т.ч. легальна виробнича діяльність, яка стає нелегальною, оскільки здійснюється виробниками, які не мають на це права) та незареєстрована діяльність у неформальному секторі економіки, яка за інших нормативно-правових умов може бути віднесена до такої, що здійснюється суб'єктами підприємництва.

4. Потребує більш уважного ставлення використання статистичних даних. Зокрема, у табл. 2.3, дисертації та табл.1 автореферату невірно представлено дані щодо обсягів тіньової економіки в Україні у 2007 році за методами «збитковості підприємств» (24% ВВП замість 14%) та «витрати населення/роздрібний оборот» (38% ВВП замість 14%). Представлені дані за 2015 рік стосуються I півріччя.

5. Потребують уточнення назви таблиць, відповідно до їх змісту, та методів розрахунку. Зокрема, не коректною є назва таблиці 2.3. дисертації

(табл. 1. автореферату) «Динаміка зміни частки прихованої економіки в Україні». Представлені статистичні дані характеризують динаміку рівня прихованої економіки (% до ВВП). Потребують уточнення визначення методів оцінювання прихованої економіки (табл. 2.3 дисертації): метод «збитковості підприємств» (визначення МЕРТУ) – замість «збитків підприємств» (авторське визначення) та метод «витрати населення/ роздрібний оборот» (визначення МЕРТУ) – замість «споживчі витрати / роздрібний оборот» (авторське визначення).

6. Дисертант у дослідженнях не завжди коректно використовує цифрову інформацію, оперує економічними показниками і залежностями тощо. Зокрема, у таблиці 2.3 «Динаміка зміни частки нелегального підприємництва в Україні» фактично представлено статистичні дані щодо динаміки рівня прихованої економіки України (у % до ВВП), однією зі складових якої є протизаконна діяльність, у тому числі економічна злочинність, а не лише діяльність, прихована з економічних причин.* Виокремити останню, з огляду на існуючі методи оцінювання тінізації економіки, є неможливим. В розрізі інституціональних секторів економіки зазначені методи розрахунку охоплюють як підприємницький сектор, так і приховане від спостереження виробництво продукції домашніми господарствами у неформальному секторі (методи «витрати населення – роздрібний товарооборот» та «монетарний»).

Крім того, формалізація регуляторного механізму легалізації прихованого підприємництва, представлена на рис. 2 автореферату (рис. 3.5. дисертації) потребує доопрацювання в частині структурної оформленості його елементів: органів регулювання, відповідних їм засобів державного впливу та конкретизації об'єктів впливу в розрізі кожної з зазначених сфер – міжнародної торгівлі, закриття бізнесу та оподаткування.

Однак наведені вище зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Гуменюка В.В.

Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертація Гуменюка Віталія Віталійовича «Державне регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва» є актуальним, завершеним, самостійним, логічно структурованим науковим дослідженням, яке містить необхідні елементи наукової новизни, виконане на належному теоретико-методологічному рівні.

Результати дисертаційної роботи в сукупності розв'язують важливе науково-практичне завдання (розробка та обґрунтування теоретико-методологічних положень і науково-практичних рекомендацій щодо державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва) і розвивають напрям наукових досліджень 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За змістом, оформленням, актуальністю, глибиною вирішення наукових завдань, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація Гуменюка Віталія Віталійовича «Державне регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 "Порядку присудження наукового ступеня", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

д.е.н., професор кафедри міжнародної торгівлі
Київського національного
торговельно-економічного університету

А.О. Ходжаян

*Фідане карийинов до "frage"
спеціалізованої комісії
16 серпня 2016 року
А.О. Ходжаян*

Засвідчується
Поч. відділу кадрів КНТЕУ
Миниш В.С.